

STEČAJNI ZAKON KRALJEVINE JUGOSLAVIJE IZ 1929. GODINE

Apstrakt

U Srbiji se stečaj i stečajni postupak reguliše 157 godina, u momentu pisanja ovog rada. Prvi put je stečaj samostalno regulisan dok je Srbija bila Kneževina. No, jedan od najznačajnijih zakona u ovoj oblasti je donesen za vreme Kraljevine Jugoslavije. Kad kažemo, najznačajnijih, mislimo na ceo, pomenuti, period, regulisanja stečaja na teritoriji Srbije, kao samostalnoj državi ili delu Jugoslavije. Stečajni zakon Kraljevine Jugoslavije je donesen 1929. godine i on je izvršio unifikaciju stečajnog prava na teritoriji cele zemlje. Ovaj Zakon je donesen pod uticajem austrijskog Stečajnog zakona iz 1914. Glavne karakteristike Stečajnog zakona Kraljevine Jugoslavije su bile sledeće: - veća zaštita poverilaca od zloupotreba dužnika; - detaljno definisanje pobijanja pravnih radnji; - jasno definisanje funkcije stečajnog sudije u postupku; i – definisanje odgovornosti stečajnog upravnika. Autor u radu posvećuje pažnju najvažnijim odredbama Stečajnog zakona, a osvrće se i na regulisanje stečaja do donošenja ovog Zakona, kako u Srbiji, tako i u ostalim delovima Kraljevine SHS, odnosno, Kraljevine Jugoslavije.

Ključne reči: Kraljevina Jugoslavija, stečaj, prinudno poravnanje, Stečajni zakon, unifikacija.

1. UVOD

Na teritoriji Srbije se stečaj reguliše 165 godina, odnosno, 157 godina u posebnom zakonu. Naime, u Srbiji je stečaj prvi put bio regulisan u Zakonu o sudejskom postupku u parnicama građanskim 21.10.1853. godine. Glava IX tog zakona je sadržala odredbe o stecištu (stečaju), glava XI “o pogodbi dužnika sa poveriteljima“, a glava XII “o ustupanju imanja poveriteljima“. Srpski zakonodavac se služio odredbama austrijskog Stečajnog zakona – Konkursordnung iz 1781., a ovaj se ugledao na nemačko stečajno procesno pravo (Konkursprozessrecht).¹ Moramo reći da se Konkursordnung iz 1781. Razvijao pod uticajem španskog stečajnog prava. Zatim, 17. marta 1861. godine, donosi se Zakon o stecišnom postupku u Srbiji, čije izmene i dopune imamo 1864., 1876., 1900. i 1902. godine.² Ovaj Zakon je donesen po ugledu na Stečajnu uredbu u Ugarskoj iz 1853. godine. Ali, i Ugarska uredba je donesena po ugledu na navedeni Konkursordnung iz 1781. Kasnije je Austrija donela novi Zakon o stečaju 1868., a Ugarska 1881. godine. Posle Prvog svetskog

* Redovni profesor i naučni savetnik, Institut za uporedno pravo Beograd, e-mail:vlad966@hotmail.com

¹ Mitrović, V., 1926, *Stečajno pravo s naročitim osvrtom na srpsko zakonodavstvo*, Beograd, str.12.

² Gospavić, O., 1936, *Stečajno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, str. 13.

rata, novo regulisanje stečaja usledilo je 25. aprila 1922. godine, kada je doneta Uredba, kojom je ustanovljeno vanstečajno poravnanje, a koja je ukinuta 1925. godine.³

Kratko ćemo posvetiti pažnju Zakonu o stečajnom (stecišnom) postupku iz 1861. godine, obzirom da je on, sa izmenama i dopunama, dosta dugo važio na teritoriji Srbije, čak, 68 godina. Naime, po odredbama ovog Zakona, nakon popisa i procene aktive dužnika, kao i procene pasive, odmah se pristupa donošenju odluke na koji način će se sprovesti stečaj. Prvi način je prinudno poravnanje, a drugi prodaja stečajne mase, bez obzira da li se radi o trgovinskom ili opštem stečaju⁴. Mora se reći da je pomenuti Zakon bio više, po odredbama, „naklonjen“ prinudnom poravnanju, mada je prirodan završetak stečaja prodaja stečajne mase i namirenje poverilaca. Da je ovaj zakon posvećivao veliku pažnju prinudnom poravnanju, vidi se i iz odredaba koja definiše da stečajni sud u rešenju o otvaranju stečaja određuje i dan kada će se održati „ročište za ravnanje“⁵.

Veoma važan datum za jugoslovensko stečajno pravo je 22.11.1929. godine, kada je donet Stečajni zakon Kraljevine Jugoslavije. Taj Zakon je stupio na snagu 01.05.1930. godine.⁶ Zakon reguliše i prinudno poravnanje u stečaju, jer u svojim odredbama predviđa, da, dok traje stečajni postupak, a pre glavne deobe, stečajni dužnik može predložiti da se zaključi prinudno poravnanje.⁷ Osim toga, recimo da je osnovni princip Stečajnog zakona iz 1929. godine bio da se stečaj može otvoriti samo po predlogu, i to bilo dužnika, bilo ličnih poverilaca. Međutim, u Zakonu o prinudnom poravnanju van stečaja, koji je, takođe, donet 22.11.1929. godine, postoji odredba da treba otvoriti stečaj po službenoj dužnosti, ako je dužnik trgovac "čim postane pravosnažnom odluka o obustavi postupka za poravnanje".⁸

2. DONOŠENJE STEČAJNOG ZAKONA 1929.

Moramo reći da je, do donošenja Stečajnog zakona 1929. godine, materija stečaja u Kraljevini SHS bila regulisana različitim aktima. U delovima Kraljevine, koji su, pre Prvog svetskog rata, bili u okviru Austro-Ugarske, stečaj je regulisan austrijskim i ugarskim, odnosno, mađarskim zakonskim aktima, odnosno, aktima koji su doneseni pod uticajem tih akata. Naime, u Hrvatskoj i Slavoniji primenjivala se Stečajna uredba od 28.03.1897. godine i Zakon o poništaju pravnih poslova od 24.03.1897. Oba akta su doneta po ugledu na austrijsko zakonodavstvo, nemački Stečajni zakon iz 1877., kao i ugarski Stečajni zakon iz 1881. U Vojvodini je primenjivana mađarska Stečajna uredba iz 1881. U Bosni i Hercegovini se primenjivala Uredba o postupku sudskom u građanskim sporovima od 01.09.1883., a u Dalmaciji i Sloveniji važilo je austrijsko stečajno zakonodavstvo, odnosno, Uredba o stečaju od 25.12.1868., kao i Zakon o poništaju pravnih poslova u stečaju i van stečaja iz 1884. A u Crnoj Gori, stečaj, kao ustanova, nije bio poznat, pa, samim tim, ni regulisan⁹.

³ Mitrović, V., 1926., str. 12.

⁴ Radojčić, S., 1923, *Prinudno poravnanje u stečaju*, Beograd, str. 5-6.

⁵ Par. 22 i 65 Zakona o stecišnom postupku; Radojčić, S., 1923.

⁶ Politeo, I., 1930, *Tumač Stečajnog zakona i Zakona o prinudnom poravnanju van stečaja*, Zagreb, str. 135.

⁷ Politeo, I., 1930, str. 139.

⁸ Hiršl, J., *O osiguranju imovine dužnika u postupku prinudnog poravnanja van stečaja, te o otvaranju stečaja*, Zagreb god. izd. nepozn., str. 45.

⁹ Mitrović, V., 1926, str. 14.

Stečajni zakon Kraljevine Jugoslavije je izvršio je unifikaciju stečajnog prava u čitavoj državi.¹⁰ Ovaj zakon, kao i Zakon o prinudnom poravnanju van stečaja su izrađeni po ugledu na austrijski Stečajni zakon iz 1914. godine, uz izvesne korekcije koje su bile rezultat savremenih stremljenja nauke i prakse¹¹. Oba ova zakona važila su do Drugog svetskog rata, odnosno do nestanka Kraljevine Jugoslavije kao države.

Na ovom mestu ćemo reći da su osnovne karakteristike Stečajnog zakona bile sledeće: 1) poveriocima je osigurana veća zaštita od zloupotreba dužnika; 2) autonomija poverilaca je svedena na pravu meru; 3) precizno je definisano pobijanje pravnih radnji; 4) propisano je da založna i druga prava odvojenog namirenja, koja su stečena u određeno vreme pre otvaranja stečaja, gube pravnu snagu; 5) u stečajnom postupku najvažniju funkciju ima stečajni sudija, čime je znatno ubrzan stečajni postupak; 6) uvođenje nagrade stečajnom upravniku i ustanovljenje njegove odgovornosti takođe je uticalo na efikasnost postupka, smanjenje troškova i uvećavanje stečajne kvote¹².

Mi ćemo posvetiti pažnju odredbama Stečajnog zakona koje regulišu navedene oblasti, a osvrnućemo se i na neke druge odredbe koje su interesantne, ne samo sa stanovišta tadašnjeg regulisanja stečaja i stečajnog postupka, već i sa stanovišta današnjih shvatanja pojedinih najznačajnijih instituta u ovoj oblasti.

3. NEKA PRAVILA SZ KOJA SE TIČU STEČAJNOG DUŽNIKA

Pomenućemo neka pravila SZ koja se tiču stečajnog dužnika, a interesantna su sa stanovišta sadašnjeg regulisanja stečaja. Pre svega, i SZ određuje pravilo da se, nakon otvaranja stečaja, oduzima mogućnost stečajnom dužniku da slobodno raspolaze svojom imovinom koju on poseduje u tom trenutku, kao i imovinom koju će pribaviti za vreme trajanja stečajnog postupka, ali, ako ta imovina nije izuzeta od izvršenja. Njemu se oduzima poslovna sposobnost, pa, samim tim, on ne može slobodno raspolagati svojom imovinom. Pod njegovom imovinom (odnosno budućom stečajnom masom) podrazumevaju se i lutrijski dobici, kao i ulozi stečajnog dužnika kod poštanske štedionice. Imovina dužnika se čuva i njome se upravlja po odredbama SZ i služi za namirenje ličnih poverilaca dužnika koji u vreme otvaranja stečaja imaju imovinsko-pravni zahtev prema njemu¹³. To su i sada opšta pravila koja se tiču dužnika.

Osim navedenog, SZ propisuje da pravna dela dužnika koja se odnose na stečajnu masu, a učinjena su nakon otvaranja stečaja, nemaju dejstva prema stečajnim poveriocima¹⁴. Ako je dužniku plaćen dug od strane njegovog dužnika, to lice, odnosno, dužnikov dužnik će se osloboditi obaveze samo ako je iznos duga postao deo stečajne mase i ako dužnikov dužnik nije znao ili morao znati da je stečaj otvoren¹⁵.

¹⁰ Mitrović, V., 1926, str. 12-14.

¹¹ Jovanović Zattila, M., Čolović, V., 2013, *Stečajno pravo*, Niš, str. 30.

¹² Jovanović Zattila, M., Čolović, V., 2013.

¹³ Član 2 (Tekst Zakona je korišćen po Zbirci zakona *Stečajni zakon za Kraljevinu Jugoslaviju – sa Zakonom o prinudnom poravnanju van stečaja i Zakonom o uvođenju u život Stečajnog zakona o Zakona o prinudnom poravnanju van stečaja*, Beograd 1930., Izdavačka knjižarnica Gece Kona)

¹⁴ Član 3, st. 1 Zakona.

¹⁵ Član 3, st. 2 Zakona.

Interesantna je i odredba koja se tiče nasleđivanja. Naime, stečajni upravnik se može prihvatiti nasleđa kao zastupnik dužnika, a stečajni dužnik će imati pravo na pravo nasleđivanja, tek ako stečajni upravnik odbije nasleđe ili legat¹⁶. Osim toga, SZ predviđa i da će stečajni dužnik moći da zadrži sredstva koja zaradi svojim radom za vreme trajanja stečajnog postupka, ako je to neophodno za izdržavanje njegove porodice¹⁷. No, dužnik nema prava na izdržavanje iz stečajne mase, osim ako izdržavanje odobri stečajni upravnik, s tim što ono mora da bude namenjeno i dužniku i njegovoj porodici¹⁸.

4. STEČAJNI SUDIJA I STEČAJNI UPRAVNIK

Stečajni postupak se pokreće i vodi pred okružnim sudom, na čijem području dužnik ima sedište ili prebivalište. Interesantno je da SZ predviđa mogućnost otvaranja stečaja i kad dužnik u domaćoj državi ima samo imovinu, u slučaju da se u domaćoj državi ne nalazi ni sedište preduzeća, ni prebivalište. SZ definiše i pravo prvenstva prilikom otvaranja stečaja¹⁹. SZ određuje da će stečajni sud odrediti jednog od svojih sudija koji će doneti odluku o pokretanju stečajnog postupka, koji će i voditi taj postupak. Ako to nalažu razlozi celishodnosti, stečajni sud može imenovati i starešinu sreskog suda (na svom području) za stečajnog sudiju. Ukoliko stečajni sudija bude sprečen da pokrene i vodi stečajni postupak, zameniće ga sudija, koji će i inače biti određen za njegovog zamenika. SZ ne navodi koji su razlozi sprečenosti. Inače, SZ je definisao pravilo da stečajni postupak vodi sudija pojedinac. On će vršiti i nadzor nad stečajnim upravnikom, odnosno, kako SZ navodi „nad poslovanjem lica kojima je povereno upravljanje stečajnom imovinom“. No, sa druge strane, stečajni sud će vršiti nadzor nad radom stečajnog sudije, a od njega će tražiti i izveštaje o postupku, a može ga i smeniti, kao i odrediti drugog stečajnog sudiju. Ukoliko je to potrebno, stečajnom sudiji moraju pružati pomoć svi sudovi, kao i drugi organi, u cilju efikasnog vođenja stečajnog postupka i formiranja stečajne mase²⁰.

Stečajni sud po službenoj dužnosti imenuje (postavlja) stečajnog upravnika. SZ određuje ko može da bude stečajni upravnik i definiše ga kao „neporočno, pouzdano lice“, koje je stručno u ovoj oblasti. Interesantno je da su za stečajnog upravnika mogli biti imenovani i advokat, kao i javni beležnik²¹. SZ definiše odgovornost stečajnog upravnika za štetu koju može načiniti svim učesnicima u postupku. Ta šteta mora biti nanesena vršenjem dužnosti, protivno pravilima. Znači, u okviru svojih ovlašćenja, stečajni upravnik može naneti štetu subjektima stečajnog postupka. SZ nije definisao nameru nanošenja štete. SZ predviđa i nagradu za rad stečajnog upravnika. On ima pravo i na naknadu izdataka²². Međutim stečajni upravnik ne sme da sam naplati svoju nagradu iz stečajne mase, kao što ne sme za svoje izdatke da zadrži novac, koji je primio ili naplatio a koji je deo stečajne mase. On to može učiniti tek na osnovu odobrenja stečajnog sudije. Takođe, steča-

¹⁶ Član 4. Zakona.

¹⁷ Član 5, st. 1 Zakona

¹⁸ Član 5, st. 2 Zakona

¹⁹ Član 62. Zakona.

²⁰ Član 85. Zakona.

²¹ Član 86, st. 1, 2 i 4 Zakona.

²² Član 89. Zakona.

jni upravnik će morati da podnese račun sa tačnim podacima, da bi naplatio izdatke²³. Interesantna je odredba SZ koja definiše da sud stečajnom upravniku može postaviti zamenika, koji će ga zastupati, kad je ovaj sprečen. Sva pravila SZ koja se primenjuju na stečajnog upravnika, primenjuju se i na njegovog zamenika²⁴. Osim toga, SZ predviđa i mogućnost imenovanja posebnih stečajnih upravnika. Naime, ako sam stečajni postupak to zahteva, mogu se imenovati posebni stečajni upravnici za upravljanje nepokretnostima i rudnicima, kao delovima stečajne mase. Za posebne upravnike važe ista pravila kao i za stečajne upravnike. U slučaju da je pre otvaranja stečaja, bila određena prinudna uprava dužniku, tada će za naročitog stečajnog upravnika (kako ga definiše SZ) biti postavljen dotadašnji prinudni upravnik. No, ako je razlučnim poveriocima prihvaćen zahtev za određivanje prinudne uprave nakon otvaranja stečaja, tada će se postavljenom naročitom upravniku stečajne mase poveriti i poslovi prinudnog upravnika²⁵.

Izdvojili smo navedene odredbe kao najinteresantnije. Mogućnost imenovanja advokata ili javnog beležnika za stečajnog upravnika, zahtevala je dodatna objašnjenja, odnosno ograničenja za navedena lica. Ovde se postavlja pitanje da li je njihovo zanimanje u suprotnosti sa funkcijom stečajnog upravnika. Zatim, definisanje odgovornosti stečajnog upravnika štiti subjekte stečaja, ali se postavlja pitanje mogućnosti naknade štete od strane stečajnog upravnika i garancija koje bi se dale za navedeno. Ono što sadašnje stečajno zakonodavstvo u Srbiji ne predviđa, a to nisu činila ni prethodna, odnosi se na postavljanje zamenika stečajnog upravnika, imenovanje posebnih stečajnih upravnika za pojedine delove stečajne mase i postavljanje prinudnog upravnika za stečajnog upravnika. Razumljivo je i potrebno, u pojedinim situacijama vezanim za stečaj, imenovanje zamenika. Ali se ovde postavlja pitanje pravne prirode funkcije koju obavlja stečajni upravnik, kao i njegov odnos sa njegovim zamenikom. Naime, stečajni upravnik vrši profesionalnu delatnost, on odgovara stečajnom sudu (sudiji), kao i poveriocima. Definisane odgovornosti stečajnog upravnika mora uvek da bude nedvosmisleno. U situaciji kada imamo dva ili više stečajnih upravnika, postavlja se pitanje njihove odgovornosti prema drugim subjektima u stečaju, kao i priroda njihove funkcije, obzirom da oni moraju tada da koordiniraju svoje radnje u postupku. Isto pitanje se može postaviti i u slučajevima, kada se postavljaju stečajni upravnici za pojedine delove stečajne mase, koji nose sa sobom određene specifičnosti. Ovde se radi o stručnjacima za procenu te imovine i upravljanje njima.

5. ODBOR POVERILACA I VEROVNIČKI ZBOR

Pomenućemo i najvažnije odredbe SZ koje se tiču odbora poverilaca, kao i skupštine poverilaca (zakonodavac koristi termin „verovnički zbor“). Odbor poverilaca se sastoji od tri, a najviše 5 članova, kao i potrebnog broja zamenika članova. Oni se biraju na skupštini poverilaca. Za članove odbora poverilaca mogu biti izabrana lica koja nisu stečajni poverioci. Skupština poverilaca može opozvati izbor članova u odbor poverilaca. Izbor odbora poverilaca potvrđuje sud²⁶. Sednice odbora poverilaca saziva sudija ili stečajni upravnik, kao i kad to pred-

²³ Član 90. Zakona.

²⁴ Član 92. Zakona.

²⁵ Član 93. Zakona.

²⁶ Član 95. Zakona.

loži većina članova odbora²⁷. Odbor poverilaca vrši nadzor nad radom stečajnog upravnika, zatim izvršava pregled stanja gotovine u imovini, kao i pregled računa²⁸. Inače, po SZ članovi odbora poverilaca nemaju pravo na nagradu. Izuzetno, sudija može odlučiti da ime sa da nagrada, ako su im povereni „naročiti“ poslovi²⁹. Takođe, SZ određuje da sudija ima sva ovlašćenja i dužnosti odbora poverilaca, dok članovi tog odbora ne budu imenovani. Međutim, ako se radi o poslovima za čije je preduzimanje potreban pristanak odbora poverilaca, koji nije imenovan, tada će sudija od verovničkog zbora tražiti da se izjasni o tim poslovima³⁰.

6. ISPLATNI REDOVI I NAMIRENJE POTRAŽIVANJA

Posvetićemo pažnju i opštoj stečajnoj masi, isplatnim redovima, kao i pojedinim pitanjima namirenja potraživanja. Naime, imovina koja ostane nakon izmirenja dugova stečajne mase i razlučnih poverilaca, čini opštu stečajnu masu iz koje se namiruju stečajna potraživanja po isplatnim redovima srazmerno njihovim iznosima³¹.

U prvi isplatni red spadaju: 1) pogrebni troškovi sahrane dužnika, ako je on umro pre otvaranja stečaja; 2) plate i ostala davanja za lica koja su radila kod dužnika za poslednju godinu, pre otvaranja stečaja, a ako je dužnik umro pre otvaranja stečaja, onda za poslednju godinu pre smrti dužnika, kao i do otvaranja stečaja, zatim, potraživanja trgovačkih agenata na ime provizija, ako su one stečene u poslednjih godinu dana pre otvaranja stečaja. Svi ovi zahtevi se isplaćuju u iznosu do 20.000 dinara, osim iznosa koji su se potraživali u gotovom novcu; 3) potraživanja lekara, medicinskog osoblja, apotekara, za činidbe i davanja koji su učinjeni u zadnjih godinu dana pre otvaranja stečaja ili pre smrti dužnika³². U drugi isplatni red spadaju: 1) sva javna dugovanja koja su dospela u zadnje tri godine pre otvaranja stečaja, kao i zahtevi biroa za osiguranje radnika; 2) ako se radi o stečaju novčanog zavoda, koji primaju uloge na štednju, sva potraživanja u iznosu do 10.000 dinara za svakog ulagača pojedinačno. Ako lice ima više uloga kod istog zavoda, isplatiće se, u okviru ovog reda, samo jedan ulog, bez obzira na broj uloga; 3) zahtevi za naknadu štete do 30.000 dinara koju je dužnik, kao zakonski zastupnik, prouzrokovao svojim šticienicima, u okviru upravljanja njihovom imovinom, ali, samo, ako je kod suda podnesen navedeni zahtev u roku od dve godine nakon prestanka uprave imovinom od strane zakonskog zastupnika, tj. dužnika³³. U treći red spadaju ostala stečajna potraživanja. Kao što vidimo, u prvi isplatni red spadaju troškovi sahrane i lečenja dužnika, pre svega. Jednim delom je ostvarena i zaštita radnika koja su radila kod dužnika do dva trenutka, definisana u Zakonu, do trenutka otvaranja stečaja ili do trenutka smrti dužnika, što dovodi do mogućnosti postavljanja niza pitanja, vezanih za odnos smrti dužnika i samog pravnog lica, odnosno, mogućnosti nastavka rada tog subjekta, i nakon smrti dužnika, zatim, nasleđivanja tog subjekta od strane dužnikovih naslednika, itd.

²⁷ Član 96. Zakona.

²⁸ Član 97, st. 1, t. 1 i 2 Zakona.

²⁹ Član 98. Zakona.

³⁰ Član 99. Zakona.

³¹ Član 49. Zakona.

³² Član 50. Zakona.

³³ Član 51. Zakona.

Neće se izmirivati iz stečajne mase sledeća potraživanja: 1) kamate na potraživanja stečajnih poverilaca, kao i troškovi koje su imali u stečajnom postupku; 2) novčane kazne, bez obzira o kom delu se radi; 3) potraživanja koja proizlaze iz ugovora o poklonu, ako je stečaj otvoren nad zaostavštinom, potraživanja koja se zasnivaju na legatu; i 4) zahtevi koji se zasnivaju na zakonskom izdržavanju, koji se odnose na vreme nakon otvaranja stečaja, osim, ako se radi o slučaju da je dužnik obavezan da daje izdržavanje kao naslednik lica koje je davalo ili je bilo dužno da daje izdržavanje³⁴.

Interesantna je odredba kojom se određuje pravo žene dužnika da zahteva potraživanja na ime datog miraza prilikom zaključenja braka. Žena dužnika može davanje miraza dokazivati samo ispravama koje su izdate u zakonskoj formi, u vreme kad je miraz bio dat ili najkasnije dve godine pre otvaranja stečaja³⁵.

SZ predviđa i odredbe vezanu za potraživanja stranih poverilaca. Naime, ako međunarodnim ugovorima nije nešto drugo predviđeno, stranim poveriocima pripadaju ista prava kao i domaćim državljanima, ukoliko postoji uzajamnost između domaće i države stranih poverilaca. Ukoliko postoji sumnja u postojanje uzajamnosti, stečajni sud će tražiti mišljenje od Ministarstva pravde, koje je obavezno za sud. Ova odredba se primenjuje i na potraživanja koja su nakon otvaranja stečaja, prešle sa stranih na domaće državljan³⁶. Ovde, praktično, priznanje nacionalnog tretmana zavisi od postojanja uzajamnosti između dve države.

7. RAZLUČNA PRAVA

SZ propisuje da poverioci koji imaju pravo na odvojeno namirenje, odnosno, različni poverioci, isključuju do visine iznosa svojih potraživanja stečajne poverioce od namirenja iz tih stvari, koje predstavljaju posebnu masu. Ono što preostane iz te posebne mase, ulazi u opštu stečajnu masu. Stečajni dužnik je različnim poveriocima lično obavezan, tako da oni mogu zahtevati svoja potraživanja i kao stečajni poverioci. Kod zakonskog založnog prava, imalac tog prava može ostvaiti u stečaju samo u pogledu onih zaostatoka zaloge koji nisu postojali ranije od godinu dana pre otvaranja stečaja. Ovo založno pravo se ne odnosi na založno pravo zakupodavca nekretnina koje su namenjene poljoprivredi³⁷.

Osim toga, SZ definiše da se pravo na retenciju određuje kao založno pravo³⁸. Isto tako, SZ određuje da se pravila o različnim poveriocima primenjuju na lične poverioce dužnika koji su radi obezbeđenja svojih zahteva stekli državinu na pojedinim predmetima njegove imovine³⁹.

8. POBIJANJE PRAVNIH RADNJI

Stečajni zakon (dalje: SZ) definiše da se mogu pobijati i proglasiti bez dejstva prema stečajnim poveriocima, sve pravne radnje dužnika, koje se tiču njegove imovine, a učinjene su pre otvaranja stečaja. Pobijanje pravne radnje će se izvršiti, čak i ako postoji

³⁴ Član 56. Zakona.

³⁵ Član 54. Zakona.

³⁶ Član 57. Zakona.

³⁷ Član 47. Zakona.

³⁸ Član 10, st. 2 Zakona.

³⁹ Član 10, st. 3 Zakona.

izvršni naslov za tu radnju, odnosno, ako je ono već izvršeno. Pod pravnim radnjama koja se mogu pobijati, smatraju se i propuštanja⁴⁰. SZ veoma precizno definiše koje se radnje mogu pobijati, odnosno, koji su razlozi za pobijanje. Naime, svi razlozi za pobijanje se dele na: - pravne radnje koje u sebi sadrže nameru oštećenja poverilaca; - pravne radnje kojima se otuđuje imovina u bescenje, pravne radnje koje podrazumevaju besplatna raspolaganja dužnika, pravne radnje koje u sebi sadrže pogodovanje poverilaca, kao i pravne radnje koje se odnose na znanje druge strane o statusu dužnika. Pomenućemo samo neke radnje koje se odnose na navedene razloge. Kad govorimo o nameri oštećenja, navedeno se odnosi na pravne radnje koje je dužnik preduzeo za poslednjih deset godina pre otvaranja stečaja, a ako je ta namera bila poznata drugoj strani. Zatim, navedeno se odnosi i na pravne radnje kojima se nanosi šteta poveriocima, a koje je dužnik preduzeo u zadnje dve godine pre otvaranja stečaja, ako je druga strana morala znati za tu nameru. Isto tako, ako je pravna radnja preduzeta od strane dužnika prema njegovom bračnom drugu (pre ili za vreme braka), kao i prema drugim bliskim srodnicima, u zadnje dve godine pre otvaranja stečaja, osim ako navedena lica nisu znala za dužnikovu nameru oštećenja⁴¹. Izdajamo i odredbu SZ koja se odnosi na pobijanje pravne radnje koja se odnosi na besplatna raspolaganja dužnika, a koja se odnosi na obezbeđenje ili povraćaj miraza. Naravno, ta radnja se neće moći pobijati, ako je dužnik bio obavezan zakonom na navedeno, ako je prestala bračna zajednica ili ako je zaključen ugovor između bračnih drugova koji se odnosi na navedeno. Naravno, te pravne radnje se moraju učiniti dve godine pre otvaranja stečaja⁴². Pravne radnje koje se odnose na pogodovanje poverilaca mogu se pobijati, ako su preduzete šezdeset dana pre nego što je dužnik postao nesposoban za plaćanje ili pre nego što je protiv njega podnesen predlog za otvaranje stečaja. Te pravne radnje se odnose na namirenje poverilaca koji su stavljeni u povoljniji položaj u odnosu na ostale poverioce, zatim, na namirenje bliskih srodnika dužnika, kao i na namirenje ostalih lica, ako su ta lica znala ili morala znati da su ona u povoljnijem položaju u odnosu na druge poverioce. Međutim, pobijanje neće biti moguće, ako je poverilac stavljen u bolji položaj u odnosu na ostale poverioce, najmanje šest meseci pre otvaranja stečaja⁴³. SZ definiše ko predstavlja bliskog srodnika dužnika. To su bračni drug i lica koja su u krvnom ili tazbinskom srodstvu sa dužnikom ili njegovim bračnim drugom u prvoj liniji ili do četvrtog stepena pobočnog srodstva. Isto tako u ta lica spadaju i pastorka ili pastorka, očuh ili maćeha, hranitelj ili hranjenik, kao i lica koja sa dužnikom žive u vanbračnoj zajednici. Inače, SZ izjednačava bračno i vanbračno srodstvo. Sa druge strane, ako je dužnik društvo sa ograničenom odgovornošću, onda se bliskim srodnicima prema tom društvu smatraju članovi društva i njihovi bliski srodnici⁴⁴.

Mogu se pobijati i parnični postupci koji su u toku. Naime, stečajni upravnik može pobijati postupke koje su pokrenuli stečajni poverioci za ostvarivanje njihovih potraživanja izvan stečaja. Iz te imovine koja pripada stečajnoj masi, namiruju se sudski troškovi. Posebno se propisuje pravo razlučnih poverilaca da pobijaju parnične postupke, a po pravilima o pobijanju van stečaja, kako bi održali svoja prava na odvijeno namirenje⁴⁵.

⁴⁰ Član 27. Zakona.

⁴¹ Član 28. Zakona.

⁴² Član 30. Zakona.

⁴³ Član 31. Zakona.

⁴⁴ Član 34. Zakona.

⁴⁵ Član 36, st. 1, 2 i 5 Zakona.

SZ posebnu odredbu posvećuje sadržini zahteva za pobijanje. Sva imovina na koju se odnosi pravna radnja će ući u stečajnu masu. Ukoliko to nije moguće, nadoknadiće se šteta od strane lica koje je izvršilo tu pravnu radnju⁴⁶.

Postupak pobijanja pranih radnji se pokreće tužbom ili prigovorom. Tužba se podnosi u roku od jedne godine o dana otvaranja stečaja. Tužilac može tražiti od suda da donese odluku o zabeležbi te tužbe u javnim knjigama, tako da se može provesti postupak upisa, ako tužba uspe⁴⁷.

9. PRINUDNO PORAVNANJE U STEČAJU

Prinudno poravnanje van stečaja je regulisao poseban zakon⁴⁸, a SZ je posvetio odredbe prinudnom poravnanju u stečaju. Naime, stečajni dužnik može predložiti zaključenje prinudnog poravnanja za sve vreme trajanja stečajnog postupka, odnosno, do odobrenja završne deobe. Dužnik mora da navede u predlogu na koji će način namiriti i obezbediti poverioce. Ukoliko stečajni sud ne odbije predlog prinudnog poravnanja kao nedopušten, tada će doneti odluku o obustavljanju unovčenja stečajne mase dok odbor poverilaca ne odluči o tom predlogu. Ako je stečaj otvoren nad zadrugom, prinudno poravnanje nije moguće⁴⁹. Predlog prinudnog poravnanja neće biti dopušten ako se dužnik nalazi u bekstvu, odnosno, ako nije podneo tačan spisak imovine, ako ne položi propisanu zakletvu, zatim, ako je pravosnažno osuđen zbog lažnog bankrotstva, kao i ako je sadržina tog predloga u suprotnosti sa prinudnim pravnim propisima⁵⁰.

Stečajni sud može odbiti predlog za prinudno poravnanje. On će to učiniti nakon konsultacija sa stečajnim upravnikom i odborom poverilaca, u sledećim slučajevima: - ako u predlogu za prinudno poravnanje stečajnim poveriocima trećeg isplalnog reda nije ponuđena isplata od najmanje jedne petine njihovih potraživanja u roku od najviše dve godine; - ako dužnik nije vodio poslovne knjige ili je to činio na neuredan način, tako da se ne može utvrditi njegovo pravo imovno stanje; - ako su poverioci predlog za prinudno poravnanje već odbili ili kad je dužnik predlog povukao, pošto je ročište za poravnanje već bilo objavljeno; - ako je dužnik u zadnjih pet godina već bio u stečaju ili ako stečaj nije bio otvoren zbog toga što dužnik nije imao dovoljno imovine, odnosno, ako je u istom roku već bio pokrenut postupak za prinudno poravnanje van stečaja⁵¹.

Inače, sve razloge za odbijanje predloga za prinudno poravnanje možemo podeliti na one koji se tiču zaštite poverilaca, zatim, na one koji su vezani za propuste dužnika, kao i za formalne razloge. Činjenica je da prihvatanje predloga o prinudnom poravnanju u stečaju zavisi od poverilaca, ali i sud donosi odluke ako su učinjeni pojedini propusti, odnosno, ako je ranije dužnik bio subjekt stečaja, što se dovodi u vezi sa mogućnošću namirenja poverilaca po prinudnom poravnanju. Ročište za raspravu i odlučivanje o predlogu prinudnog poravnanja ne sme biti održano, pre nego što je održano opšte ročište za ispitivanje prijavljenih potraživanja.

⁴⁶ Član 38, st. 1 Zakona.

⁴⁷ Član 42, st. 1 i 2 Zakona.

⁴⁸ Napred pomenuti Zakon o prinudnom poravnanju van stečaja.

⁴⁹ Član 152. Zakona.

⁵⁰ Član 153. Zakona.

⁵¹ Član 154. Zakona.

Prinudno poravnanje u stečaju regulisano je na način, kojim je, u velikoj meri, bilo onemogućeno izigravanje poverilaca, kao i nanošenje štete prouzrokovane dužnikovim zlonamernim radnjama.

10. OSTALA PRAVILA SZ

Pomenućemo i neka druga pravila SZ koja ne možemo svrstati i jednu konkretnu oblast koja se tiče stečaja i stečajnog postupka. Naime, SZ za pravila definiše kao opšta naređenja o stečajnom postupku. Ona se odnose na ceo stečajni postupak. Radi se o pravilima koja predviđaju i sadašnja stečajna zakonodavstva, ali na drugačiji način. SZ ih definiše u posebnoj glavi. Pre svega, predviđeno je da će se na stečajni postupak primenjivati i pravila Zakonika o sudskom postupku u građanskim parnicama i njegovog uvodnog zakona (1929.). Naime, radi se o slučajevima kada SZ nije odredio pravilo za neku fazu postupka, kada će se primenjivati drugi pomenuti zakon⁵². Zatim, sud mora po službenoj dužnosti da utvrdi nadležnost i u tom pogledu nije vezan za primedbe ili navođenja stranaka. Ukoliko sud utvrdi da nije nadležan u stečajnom postupku, onda mora doneti odluku o svojoj nenadležnosti, kao i da dostavi dokumenta predmeta nadležnom sudu, ako je utvrdio koji je sud nadležan. U tom pogledu, sve dok zaključak o nenadležnosti ne postane pravosnažan, sud može da odredi mere za zaštitu javnih interesa učesnika, što bi podrazumevalo i sprovođenje mera za obezbeđenje imovine dužnike, stečajne mase, ako je to moguće⁵³. Sporazumna nadležnost u ovoj oblasti nije dozvoljena⁵⁴.

Zatim, ako SZ nije odredio nešto drugo, odluke se mogu donositi bez usmene rasprave, a ako je ona neophodna, onda će se ta rasprava sprovoditi bez učešća javnosti. Saslušavanje stranaka u postupku mogu biti usmena ili pismena. Ako treba da se sasluša više lica, onda se ona mogu pojedinačno saslušati, bez prisustva ostalih lica⁵⁵. Ako je neophodno, obaveštavanje se može vršiti i tzv. cirkularnim obaveštenjima. U slučaju da ima veliki broj poverilaca, može se izostaviti posebno dostavljanje poziva i ostalih akata poveriocima, ako je objavljivanjem u novinama obaveštena zainteresovana javnost, pa, samim tim, i poverioci. No, kad su u pitanju odluke, one se moraju posebno dostaviti, ako poverioci to zatraže⁵⁶.

Zatim, rokovi koji su određeni odredbama SZ, ne mogu se produžavati u postupku. Ako su lica uredno pozvana na ročište, a nisu istim pristupila. Ne mogu naknadno da dostave i iznesu predloge, prigovore ili izjave. Sud neće dosuditi povraćaj u predašnje stanje, kako zbog izostanka sa pojedinog ročišta, tako ni zbog propuštanja roka⁵⁷.

Interesantno je da SZ za žalbu koristi termin „rekurs“, koji može imati i druga značenja. No, jedno od značenja da se recurs podnosi višim sudovima. Rok za žalbu iznosi 8 dana. SZ propisuje da se recurs može podnositi apelacionom i Kasacionom sudu⁵⁸.

SZ propisuje i mogućnost da stečajni sud obavesti državnog tužioca u sledećim slučajevima: 1) kada postoji sumnja da je dužnik izvršio bilo koje krivično delo; 2) kada

⁵² Član 183. Zakona.

⁵³ Član 184. Zakona.

⁵⁴ Član 185, st. 2 Zakona.

⁵⁵ Član 185, st. 4 i 5 Zakona.

⁵⁶ Član 186, st. 1 i 3 Zakona.

⁵⁷ Član 187. Zakona.

⁵⁸ Član 188, st. 1 i 2 Zakona.

se odbije predlog za otvaranje stečaja, u slučaju da dužnik nema dovoljno imovine ni za pokriće troškova stečajnog postupka; i 3) ako dužnik ne želi da položi prokaznu ili otkrivajuću zakletvu vezanu za njegovu imovinu⁵⁹.

11. MEĐUNARODNI UGOVORI JUGOSLAVIJE U OBLASTI STEČAJA

Jugoslavija je u periodu između dva svetska rata, regulisala međunarodnim ugovorima saradnju država u oblasti stečaja, odnosno pojavu elementa inostranosti u stečaju i prinudnom poravnanju. Na vrlo jednostavan i detaljan način regulisana je ova materija u nizu međunarodnih ugovora, tako da bi pravila, iz odredaba ovih ugovora, trebalo koristiti kao osnov za stvaranje jednoobraznih pravila za rešavanje ovakvih slučajeva. Uticaj na ovakvo regulisanje ove materije imala je i tadašnja organizacija stečajnog prava, koja je rezultirala upravo donošenjem SZ. Pomenućemo nekoliko najinteresantnijih odredaba pojedinih bilateralnih ugovora koje je Jugoslavija zaključila sa Italijom, Bugarskom, Mađarskom i Austrijom.

Sporazum o stečaju zaključen je sa Kraljevinom Italijom 12.08.1924. godine, koji je stupio na snagu 06.12.1926. godine.⁶⁰ U članu 1. predviđa isti tretman za poslovne subjekte koji imaju državnu pripadnost strana ugovornica, nad kojima je otvoren stečaj, s tim da se poštuju uslovi za otvaranje stečaja, koje predviđaju zakoni strana potpisnica. Takođe, predviđa se i uslov za priznanje statusa trgovačkog društva, koji ima pripadnost jedne strane potpisnice, na teritoriji druge strane potpisnice. Zatim, član 3 ovog Sporazuma predviđa da se na nepokretnosti, koje se nalaze na teritoriji jedne od zemalja ugovornica, ne primenjuje odluka doneta u stečajnom postupku pokrenutom u drugoj zemlji i da taj postupak proizvodi samo određena dejstva, kao što je upis hipoteke i ostalih tereta, itd. Član 4 definiše nadležnost suda koji će otvoriti stečaj po kriterijumu glavnog poslovnog sedišta dužnika, odnosno, zakonskog sedišta, ako je u pitanju trgovačko društvo. Ovde se radi o prihvatanju opštih pravila vođenja postupka u kojem je prisutan element inostranosti. Naime, pravo po kome se vodi stečajni postupak je pravo zemlje suda. Zatim, nadležnost za pokretanje stečajnog postupka se utvrđuje po glavnom sedištu, čime se definiše isključiva nadležnost. Interesantno je da se pominje termin glavno sedište, čime je zakonodavac predvideo mogućnost vršenja delatnosti i u nekoj drugoj državi. Isto tako, poštovanje pravila *lex rei sitae* za nepokretnosti je i ovde naznačeno kao opšte pravilo.

Konvencija o sudskoj pomoći zaključena je sa Kraljevinom Bugarskom 26.11.1923., a stupila je na snagu 27.05.1924. godine⁶¹. U članu XXVII, ova Konvencija je predvidela, da, u slučaju otvaranja stečaja, ako jedna od ugovornih strana ima pokretne stvari na teritoriji druge, i ako na toj teritoriji nije nastanjena jedna od ugovornih strana, pristupiće se obezbeđenju, popisu i predaji pomenutih pokretnosti sudu, koji je stečaj objavio, kada taj sud bude to zatražio. Od dana, kada nadležni sud države u kojoj se nalaze te stvari, bude dobio zahtev, koji mu je upućen, a kojim se traži preduzimanje mera, radi obezbeđenja ili predaje rečenih dobara, nijedna od stvari, koja bi mogla da se preda ne može biti predmet zaloge. Međutim, neće doći do predaje stvari, ako se na njima polažu prava, nastala pre dana prijema navedenog zahteva, kao što su pravo svojine ili povraćaja, zadržavanja ili prvenstva, zaloge,

⁵⁹ Član 189. Zakona.

⁶⁰ *Sl. novine Kraljevine Jugoslavije*, 14.11.1928. br. 266 – LXXXVII.

⁶¹ *Sl. novine Kraljevine Jugoslavije*, 01.08.1924. br. 175 – XXXVI.

itd. Ova odredba se odnosi na primenu pravila *lex nationalis* dužnika, kada su u pitanju pokretne stvari. Znači, pokretne stvari će se predati sudu, koji je otvorio stečaj po ovom principu, ako ne postoje određena prava na njima u zemlji njihovog nalaženja.

Konvencija o izvesnim pitanjima građanskog postupka i privatnog prava je zaključena sa Mađarskom 11.11.1929., a stupila je na snagu 24.02.1930.godine⁶². U članu 34 pod naslovom „Predaja pokretnih dobara stecišne mase“, ova Konvencija predviđa slično rešenje kao i Konvencija sa Bugarskom u članu XXVII. Slične odredbe predviđa i Ugovor o uzajamnom pravnom opštenju sa Austrijom, koji je zaključen 01.05.1928., a stupio na snagu 31.01.1929.godine,⁶³ u svojim članovima 54 i 55.

U navedenim bilateralnim ugovorima predviđena je primena opštih pravila Međunarodnog privatnog prava u ovoj oblasti. Osnovni cilj svih ovih pravila je prikupljanje imovine dužnika, koja se nalazi u više država i poštovanje principa jedinstva stečajne mase. No, preovlađuje mešoviti princip primene ovih pravila. Naime, može se primeniti strana odluka, ako ona ne povređuje osnovna pravila u ovoj oblasti na teritoriji zemlje priznanja te odluke. No, mora se reći, da je i danas prisutan ovaj princip, imajući u vidu status nepokretnosti kod određivanja merodavnog prava.

12. ZAKLJUČAK

Moramo reći da je SZ u vreme donošenja predstavljao izuzetno moderan zakon u oblasti stečaja. To se ne odnosi samo na glavne karakteristike koje smo istakli u uvodnom delu i koje smo analizirali, već na sve odredbe koje su sistematizovane u skladu sa potrebama regulisanja stečaja i stečajnog postupka. Prošlo je devedeset godina od njegovog donošenja, ali i dalje su pojedine odredbe aktuelne. To se, pre svega, odnosi na jasno i detaljno definisanje prinudnog poravnanja, verovničkog zbora (skupštine poverilaca), isplatnih redova, kao i na status založnih prava u stečajnom postupku.

Nakon stvaranja Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, kao i činjenice da se stečaj regulisao na različite načine u oblastima koje su ranije bile u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, kao i da u Crnoj Gori ova oblast nije ni bila regulisana, donesen je zakon koji je više nego odgovarao potrebama tadašnje privrede u Kraljevini. Cilj SZ je bila unifikacija odredaba koje regulišu stečaj, ali se tim odredbama dobilo mnogo više. Postavljen je osnov za sveobuhvatno definisanje i regulisanje stečaja i stečajnog postupka, koji se kasnije izgubio, nestankom Kraljevine Jugoslavije, stvaranjem drugačijeg sistema u državi, što je imalo svoje posledice i u oblasti stečaja. Moralo je da prođe šezdeset godina od donošenja SZ do donošenja zakona koji je, ne u potpunosti, postavio slični osnov za regulisanje ove oblasti⁶⁴.

LITERATURA

1. Gospavić, O., 1936., *Stečajno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Beograd.
2. Jovanović Zatiła, M., Čolović, V., 2013, *Stečajno pravo*, Niš.

⁶² *Sl. novine Kraljevine Jugoslavije*, 15.10.1930. br. 236 - LXXXII

⁶³ *Sl. novine Kraljevine Jugoslavije*, 13.03.1929., br. 60-XXV

⁶⁴ Misli se na Zakon o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji iz 1989. godine.

3. Mitrović, V., 1926., *Stečajno pravo s naročitim osvrtom na srpsko zakonodavstvo*, Beograd.
4. Politeo, I., 1930., *Tumač Stečajnog zakona i Zakona o prinudnom poravnanju van stečaja*, Zagreb.
5. Radojičić, S., 1923., *Prinudno poravnanje u stečaju*, Beograd.
6. *Stečajni zakon za Kraljevinu Jugoslaviju – sa Zakonom o prinudnom poravnanju van stečaja i Zakonom o uvođenju u život Stečajnog zakona o Zakona o prinudnom poravnanju van stečaja*, Beograd, 1930.
7. Hiršl, J., *O osiguranju imovine dužnika u postupku prinudnog poravnanja van stečaja, te o otvaranju stečaja*, Zagreb god. izd. nepozn.

BANKRUPTCY ACT OF THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA FROM 1929.

SUMMARY

In Serbia, the bankruptcy and bankruptcy proceedings are regulated for 157 years, at the time of writing this paper. For the first time, the bankruptcy was independently regulated while Serbia was the Principality. But, one of the most important laws in this area was adopted during the Kingdom of Yugoslavia. When we say the most significant, we mean the entire, mentioned period, of the regulation of bankruptcy in the territory of Serbia, as an independent state or part of Yugoslavia. The Bankruptcy Act of the Kingdom of Yugoslavia was passed in 1929, and he performed the unification of bankruptcy law throughout the country. This Act was passed under the influence of the Austrian Bankruptcy Act of 1914. The main features of the Bankruptcy Act of the Kingdom of Yugoslavia were the following: - greater protection of creditors from misuse of debtor; - detailed definition of challenging of debtor's legal actions; - clear definition of the function of a bankruptcy judge in the proceedings; and - defining the responsibility of the trustee. The author focuses attention on the most important provisions of the Bankruptcy Act, and he also refers to the regulation of bankruptcy until the adoption of this law, both in Serbia and in other parts of the Kingdom of the SCS, that is, the Kingdom of Yugoslavia.

Keywords: Kingdom of Yugoslavia, bankruptcy, compulsory arrangement, Bankruptcy Act, unification.